

ANDMEKAITSE INSPEKTSIOON

ISIKUANDMETE AVALIKUSTAMINE MEEDIAS: ANDMEKAITSE INSPEKTSIOONI SEKKUMISKRITEERIUMID

Uuendatud: veebruar 2022

Käesolevas dokumendis selgitatakse, millistel juhtudel on mõtet esitada kaebus Andmekaitse Inspektsioonile isikuandmete meedias avalikustamise peale.

Meediana käsitletakse käesolevas dokumendis nii professionaalset meediat (päeva- ja nädalalehed, tele- ja raadiokanalid) kui ka blogisid, netifoorumeid ja suhtlusvõrgustikke. Mõlemad võivad sisaldada ajakirjandusliku eesmärgiga artikleid ning puhtalt meelelahutuslikku osa. Erinevalt meelelahutusest on ajakirjanduslikul eesmärgil lubatud isikuandmeid avalikustada ka ilma inimese enda nõusolekuta.

Õigusnormid

Isikuandmete kaitse seaduse § 4 kohaselt võib isikuandmeid ilma inimese enda nõusolekuta avalikustada meedias järgmiste tingimuste üheaegse täitmise korral:

- 1) isikuandmed avalikustatakse ajakirjanduslikul eesmärgil,
- 2) konkreetse isiku identiteedi avalikustamiseks on avalik huvi,
- 3) seda tehakse kooskõlas ajakirjanduseetika põhimõtetega ning
- 4) andmete avalikustamine ei kahjusta ülemääraselt selle inimese õigusi.

Ajakirjanduslik eesmärk tähendab Euroopa Inimõiguste Kohtu praktika kohaselt ideede ja informatsiooni levitamist, mis aitavad edendada debatti demokraatlikus ühiskonnas. Need on teemad, mis on avaliku huvi orbiidis.

Pelk uudishimu ei ole veel avalik huvi. Ulatuslik ajakirjandusvabaduse kaitse ei laiene avalikkuse uudishimu rahuldamisele kellegi eraelu detailide osas, mis ei ole seotud avalike ülesannete täitmisega ning mille taga on üksnes meedia majandushuvi; õelatele kuulujuttudele ning võigastele sensatsioonihimulistele uudistele, mille eesmärk on üksnes erutada lugejate meeli ja lahutada meelt; avaldatule, mille ainus eesmärk on solvamine.

Isikuandmete kaitse üldmääruse (IKÜM) artiklite 17 ja 21 kohaselt on inimesel õigus igal ajal esitada andmete avalikustajale vastuväide ning nõuda enda andmete avalikustamise lõpetamist. Sel juhul peab andmete avaldaja veelkord hindama, kas tal on õigus andmeid avaldada ning 30 päeva jooksul andmesubjektile vastama. Kohtupraktika kohaselt vastutab portaalipidaja ka kasutajate poolt loodud sisu eest (nt uudisteportaali kommentaarid).¹ Samuti saab kohtupraktika kohaselt võlaõigusseaduse alusel sundida meediaväljaannet pöörduma otsingumootori pidaja poole, et lisaks meediaväljaandes avalikustamise lõpetamisele eemaldataks sama info ka interneti otsingutulemustest.²

IKÜMi kohaselt on inimesel õigus pöörduda ka kaebusega Andmekaitse Inspektsiooni poole, kui ta leiab, et isikuandmete töötlemisel rikutakse tema õigusi. See aga ei tähenda, et Andmekaitse Inspektsiooni kaudu saab ära lahendada kõik sellised juhtumid. Andmekaitse Inspektsioon on korrakaitseorgan korrakaitseaduse tähenduses ja peab lähtuma korrakaitseaduse reeglitest.

¹ Riigikohtu 10. juuni 2009. a lahend kohtuasjas 3-2-1-43-09 ning samas asjas tehtud Euroopa Inimõiguste Kohtu 16.06.2015 a otsus asjas 64569/09.

² Riigikohtu 9. detsembri 2010. a lahend kohtuasjas 3-2-1-127-10.

Korrakaitseaduse § 4 lõike 2 kohaselt on korrakaitseorgani sekkumine eraõiguslikesse suhtesse põhjendatud üksnes järgmistel tingimustel:

- 1) kohtulikku õiguskaitset ei ole võimalik õigel ajal saada
- 2) ja ilma korrakaitseorgani sekkumiseta ei ole õiguse realiseerimine võimalik või on oluliselt raskendatud
- 3) ning kui ohu tõrjumine on avalikes huvides.

Korrakaitseaduse seletuskirjas on selgitatud, et „Isikute subjektiivsete õiguste kaitsmine on eelkõige kohtuvõimu funktsiooniks. Kui täitevvõim korrakaitseorganite näol hakkaks lahendama isikute õigusi ja vabadusi puudutavaid küsimusi, konkureerides kohtuvõimuga, tooks see kaasa võimude lahususe põhimõtte rikkumise, tekiks õiguskindlusetus ja omavolioht. Korrakaitseorganid ei suuda ega peagi suutma igal juhtumil kindlaks teha isikute vahelisi tegelikke õigussuhteid, mis eraõiguslike vaidluste lahendamisel võib olla vägagi keeruline.”.

Ka Euroopa Inimõiguste Kohus toonitab igas ajakirjandusteemalises kohtuotsuses, et väljendusvabadus kujutab endast ühte demokraatliku ühiskonna möödapääsmatult vajalikku alustala, on üks põhitingimusi demokraatliku ühiskonna arenguks ning iga indiviidi vabaks eneseteostuseks. EIK praktika kohaselt **peab väljendusvabaduse piiramise järele olema rõhuv sotsiaalne vajadus.**

Sekkumiskriteeriumid

Suure tõenäosusega **võtab Andmekaitse Inspeksioon kaebuse menetlusse** sekkumise üle otsustamiseks, kui esineb mõni järgmistest asjaoludest:

- Olukord **nõuab kiiremat tegutsemist** kui seda võimaldab tsiviilkohtumenetlus, näiteks internetis on ebaseaduslikult avalikustatud delikaatsed andmed ning andmete kättesaadavuse ja pideva edasilevimise tõttu ei oleks hilisemal sekkumisel enam mingit mõtet, sest pöördumatu kahju on tekkinud.
- Inimene, kelle kohta andmed on avalikustatud, on **abitus või eriliselt haavatavas seisundis ning ei saa ise enda õigusi kaitsta**
- **Alaealise andmed**
- **Eriliigilised isikuandmed, mis tõesti ka on delikaatsed**

Siinkohal ei lähtu Andmekaitse Inspeksioon pelgalt isikuandmete kaitse üldmääruses sisalduvast eriliigiliste isikuandmete loetelust, vaid hindab, kas andmed on tõepoolest eraelulised ning riivavad. Eeskätt on delikaatsed inimese terviseseisundit ning seksuaalelu puudutavad andmed. Samas ei tähenda see, et Andmekaitse Inspeksioon sekkub alati, kui mingi vähimigi terviseinfo avalikustatud on. Näiteks infokild, et „ametnik oli sel päeval haiguslehel”, pole kuigi sügavalt riivav.

Samas haigusloo, ravi, õnnetuse või väärarengute ülidetailne kirjeldus on sügavalt isiklik ning selle avalikustamine võib olla lausa inimväärrikust alandav.

Delikaatne on tõsise kuriteo (nt vägistamine) ohvriks langemine.

- **Rikkumine puudutab suurt hulka inimesi või on korduv**

Näiteks andmelekkete tulemusel mitteavalikustatud andmekogust saadud kogumispensionide saldode top 100 avalikustamine, või levib ühesugune väärtuspraktika, nt vähetähtsate väärtuste toimepanijate nädala nimekirjade avalikustamine isikustatult ning otsingumootoritele avatuna veebiväljaandes.

- Avalikustatakse **raske õigusrikkumise teel saadud andmeid või on avalikustamine ise raske õigusrikkumine** (muu kui IKS § 4 rikkumine)

Näiteks kui delikaatseid andmeid avaldab meedias isik, kelle suhtes kehtib kõrgendatud konfidentsiaalsuskohustus (näiteks arst); kui avalikustatud isikuandmed on saadud arvutisüsteemi sissetungimise tulemusel; kui ajakirjandus on astunud üle igasugustest headest tavadest, nt näidatakse enesetapu sooritanut isikustatult ja võikalt.

Tulenevalt IKS § 4 ning KorS § 4 lg 2 koosmõjust ning võttes arvesse Euroopa Inimõiguste Kohtu praktikat üldjuhul Andmekaitse Inspektsioon **ei sekku** järgmistel juhtudel:

- Avalikustatakse **poliitikute, kõrgete riigi- ja omavalitsusametnike, ärimeeste, ajakirjanike, ning teiste avaliku elu tegelaste (sportlased, meelelahutustöötajad, teised end ise oma käitumisega avalikkusele eksponeerivad isikud) ning avaliku huvi orbiidis olevate** (nt kohtunikud, advokaadid) andmeid.

Lisaks sellele, et nende tegevus on avalikkuse huviorbiidis, on neil tavaliselt olemas ka kõik võimalused ja teadmised enda huvide kaitseks tsiviilkohtus, kui avaldatu ei peaks vastama ajakirjandusele esitatud nõuetele. Tulenevalt EIK praktikast ei õigusta üksnes avalik huvi poliitiku vastu tema lähedaste kohta andmete avalikustamist, kuid võib eeldada, et sellistel inimestel on olemas oskused ja võimalused enda õiguste kaitseks.

- **Kurjategijad, kahtlustatavad, süüdistatavad**

Tõsiste kuritegude kajastamine on avalikkuse huviorbiidis. EIK praktikaga on kooskõlas ka andmete avalikustamine enne süüdimõistmist, eeldusel, et artiklist on selgelt aru saada, et süüdimõistvat otsust ei ole veel tehtud.

Andmekaitse Inspektsioon ei sekku reeglina ka siis, kui karistus on ära kantud ning kustunud ning inimene soovib kustutada internetist artikli kunagise kuriteo kohta. Selleks on inimesel võimalus pöörduda väljaande enda, otsingumootori pidaja või tsiviilkohtu poole. Andmekaitse Inspektsiooni sekkub üksnes juhul, kui seda õigustavad konkreetse juhtumi kaalukad asjaolud, näiteks alaealise huvid.

- **Inimese ettevõtluse või kutsetegevuse või muu avalikkusele suunatud tegevusega seotud andmed**

Kutsetegevus ja ettevõtlus, avalikkusele kaupade või teenuste pakkumine ükskõik kas eraisiku või FIEna on suunatud inimese isiklikust sfäärist, pereringist väljapoole, avalikkusele. Selle tegevuse kommenteerimine avalikus ruumis ei ole selline eraelu riive, mis vajaks kiirkorras korrakaitseorgani sekkumist. Mainekahju ja laimusuüdistused tuleb lahendada tsiviilkohtus.

- **Vaidlus käib andmete õigsuse üle, sh au ja hea nime teotamise ning laimusuüdistused.**
Selle otsustamine, kas tegemist on ebaõigete andmetega ning kas ebaõigete andmete avaldamine oli õigusvastane ning kas väärtushinnangud olid kohased, eeldab ulatuslikku asjaolude tuvastamist ning hindamist ning tuleks lahendada tsiviilkohtus.
- **Andmed on avalikustatud üksnes paberväljaandes või tele/raadiosaates, mis pole tagantjärele vaadatav/kuulatav.** Kuivõrd Andmekaitse Inspeksioon ei mõista välja kahjuhüvitiisi ning reeglina ei otsusta ka paberväljannete müügilt korjamise üle, siis tuleks kaebused sellistel juhtudel lahendada tsiviilkohtus. Ka vääртеovastutus tuleb ajakirjanike suhtes kõne alla üksnes väga erandlikel asjaoludel.
- **Andmeid ei ole veel avalikustatud ning kaebaja soovib avalikustamist takistada** (nt antud nõusoleku tagasi võtta).
Andmekaitse Inspeksioon ei tee ajakirjanduse osas eeltsensuuri. Eeltsensuur on EIK poolt rangelt hukka mõistetud.
- **Poolte vahel on juba samal teemal käimas kohtuvaidlus või vaidlevad pooled tsiviilõigusliku lepingu üle** (nt tõsielusaates osalejad, kes on sõlminud telesaate tootjaga lepingu saates osalemise kohta).
- **Inimene ise on enda kohta info meediale avalikustanud ning soovib seda hiljem tagasi võtta või kõrvaldada talle ebasobivaid kommentaare.**
Üldiselt peab inimene ette arvestama oma tegude tagajärgedega ning ei saa oodata, et keegi teine neid tagajärgi tema eest likvideerib. Kommentaaride eest vastutab lisaks kommentaaride kirjutajale ka portaali pidaja, kellele saab taolisi nõudeid esitada.
- **Eraisikute vaheline kemplussuhtlusvõrgustikus või foorumis** (tüüpiliselt naabrid või endised elukaaslased omavahel).

Meedia suhtes rakendatavad meetmed

Andmekaitse Inspeksioon sekkub ajakirjandusse kaebusepõhiselt ning vaid erandlikel juhtudel omal algatusel. Sekkumise korral on meil võimalik teha väljaandele soovitus/ettepanek/ettekirjutus:

- **inimese nime artiklist eemaldamiseks või ülemääraste andmete artiklist eemaldamiseks;**
- leviva väärtusliku puhul **hoiduda edasisest väärtuslikust.**
- Kõne alla tuleb vanale **artiklile täienduse tegemine**, nt kui ajakirjanduses käsitleti isikule esitatud kuriteosüüdistust, kuid isik mõisteti hiljem õigeks. Sellisel juhul on EIK pidanud sobivaks meetmeks esialgsele artiklile asjakohase täienduse lisamist.

Kaebus on ajend riikliku järelevalve menetluse alustamise vajaduse üle otsustamiseks, kaebuse esitamisega ei alga automaatselt menetlus ning kaebuse esitaja ei saa menetluse alustamist nõuda. Samuti ei saa kaebaja nõuda konkreetse meetme rakendamist.

Andmekaitse Inspeksioon ei mõista välja kahjuhüvitiisi, ei kohusta avaldama vabandusi ega ebaõigete andmete ümberlükkamisi, reeglina ei vii ajakirjanike suhtes läbi väärtusmenetlust, ei otsusta trükiväljaannete müügilt kokkukorjamise üle.

Kui Andmekaitse Inspeksioon ei sekku, **on inimesel endal sellegipoolest võimalik enda õiguste kaitseks:**

- pöörduda otse andmete avalikustaja poole, (sh nõuda, et algallikas omakorda korraldaks andmete avaldamise lõpetamise interneti otsimootoritest),
- pöörduda portaali pidaja poole portaali kasutajate poolt loodud sisu, s.o kommentaaride jms osas,
- pöörduda otsingumootori pidaja poole andmete otsingumootori tulemuste hulgast välistamiseks,
- pöörduda Pressinõukogusse, kui meediaettevõtte on ühinenud Pressinõukoguga,
- pöörduda tsiviilhagiga maakohtusse.